

Stručni rad

RAZVOJ DJECE S POSEBNIM POTREBAMA KROZ ČETIRI GODINE ŠKOLOVANJA

Bojana Posavec Vaupotič, univ. dipl. ped.

III. gimnazija Maribor, Slovenija

Sažetak

Svakodnevno se susrećemo s raznolikošću. Pogotovo kada promatramo područje posebnih potreba djece. Svaki je pojedinac sam po sebi drugačiji. Prihvatila sam se studije slučaja učenika III. gimnazije, koja ima odluku djeteta s posebnim potrebama. Određena je kao dijete s govorno-jezičnim poremećajem i kao dijete s nedostacima u pojedinim područjima učenja. To je jedan od primjera koji imaju pozitivan i uspješan zaključak. Predstavila sam povijest slučaja, a zatim i nastavak školovanja kod nas. Put nije bio lak, i zato smo zadovoljni sa završetkom. Učenica je uspješno razvila socijalni dio koji je bio vrlo slab i područje učenja. Povezala se sa školskim kolegama i uspjela steći Velik napredak je postignut u području stjecanja znanja. Kroz godine školovanja u posljednjih godinu dana učenica je sve obaveze izvršavala potpuno samostalno. Uspjela je postati samostalna i odgovorna osoba s vrlo dobrom slikom o sebi.

Ključne riječi: posebne potrebe, učenik, škola, napredak

1. UVOD

Svake godine susrećemo sa sve većim brojem djece s posebnim potrebama. Obrazovanje ove djece vrlo je aktualno pitanje u današnjem školstvu. Glavna svrha uključivanja nije ispravljanje učenika s posebnim potrebama u smislu njegovih nedostataka i invaliditeta, već usredotočenost na njegove sposobnosti. [4]. Nedostaci su podijeljeni u različite kategorije. Usredotočit ću se na dva nedostatka, a to su umjereni poremećaji govora i jezika te nedostaci u pojedinim područjima učenja. Usredotočila sam se na navedene nedostatke zato što ću predstaviti rad i razvoj učenice Ane kroz četverogodišnje školovanje na III. gimnaziji Maribor. Učenica je kategorizirana kao dijete s govorno-jezičnim poremećajima i dijete s nedostacima u pojedinim područjima učenja. Učenica dolazi iz vrlo specifičnog okruženja s izrazito slabim socijalnim vještinama. Jako je umjetnički nadarena, ali jezično vrlo slaba zbog integracije obitelji u drugo vjersko okruženje u Sloveniji. Međutim, u razdoblju od četiri godine postigla je velik napredak, konsolidirala se i izrasla u neovisnu i odgovornu osobu. To je primjer dobre prakse, gdje se mnoge stvari mogu postići uz pomoć prilagodbi i individualne stručne pomoći. Put nije bio lak, ali je bio uspješan.

1.1. Govorno-jezični poremećaj

Govorno-jezični poremećaj predstavlja poremećaj pri usvajanju i razumijevanju te govornom izražavanju. Poremećaj se očituje u razumijevanju govora i govorno-jezičnog izražavanja, kao i u neskladu između verbalnih i neverbalnih sposobnosti. To rezultira poremećajima čitanja, pisanja i učenja u cjelini. [3]

Govorno-jezični poremećaje dijelimo u četiri stupnja:

- blagi poremećaji govora i jezika - takva djeca odstupaju od prosjeka u govornoj i jezičnoj komunikaciji u jednom području i mogu se služiti pismenom komunikacijom s odgovarajućim prilagodbama,
- umjereni govorno-jezični poremećaji - takva djeca odstupaju od prosjeka u govorno-jezičnoj komunikaciji u svim područjima (izgovor, morfologija, semantika i sintaksa), pismena komunikacija je ograničena, mogu se koristiti alternativnom i komplementarnom komunikacijom,
- teži poremećaji govora i jezika - komunikacija takve djece vrlo je ograničena, potrebna su stalna vodstva i različite razine pomoći. Sposobni su koristiti jednostavnu alternativnu i komplementarnu komunikaciju kojom komuniciraju s ljudima iz bliže okolice,
- teški poremećaji govora i jezika - takva djeca uglavnom komuniciraju govorom tijela. Alternativna i komplementarna komunikacija ograničena je na ponavljajuće situacije i zadovoljavanje najosnovnijih potreba.

Poteškoća i oblik govorno-jezičnih poremećaja u djece također se razlikuju ovisno o dobi i drugim sposobnostima djeteta. Govorno-jezični razvoj je brz u djece predškolske dobi, teško je otkriti poremećaje govorno-jezičnog jezika, a logoped je često potreban za dijagnosticiranje poremećaja. U školske djece raspon simptoma poremećaja govora i pisanja može biti vrlo raznolik, važna je dobra dijagnostika i pravilno prilagođen program za optimalan napredak djece.

Slika 1: logoped[5]

Djeca s govornim poremećajem ne izgovaraju jedan ili više glasova niti ih zamjenjuju drugim glasovima kao rezultat poremećaja artikulacije govora. Također mogu biti prisutni nedostaci u upotrebi glasa (promukli glas) ili ritma ili tempa (mucanje).

Međutim, djeca s jezičnim poremećajem imaju poteškoća u razumijevanju i korištenju govornog, pisanog ili drugog komunikacijsko simboličkog sustava. Takva djeca slabo komuniciraju, moguće da uopće ne govore.

Govorni i jezični poremećaji djeteta također mogu utjecati na njegov uspjeh u učenju, jer velik dio znanja u školi stječe se govorom i pisanim jezikom. Stoga učitelj mora takvom djetetu približiti takav sadržaj na odgovarajući način u prilagodbama. Takva djeca obično imaju i niže samopoštovanje, pa učitelj to mora učiniti vrlo diskretno.

Pravilnik o postupku usmjeravanja djece s posebnim potrebama određuje kako postupiti da dijete dobije odluku i rješenje da je dijete s posebnim potrebama. Roditelji ili zakonski zastupnici djeteta prvo se prijavljuju za odluku o djetetu s posebnim potrebama. [1] Na temelju stjecanja ovoga izrađuje se individualizirani program. Tim učitelja, roditelja ili skrbnika, savjetnika i ostalih stručnjaka razvija individualizirani program (IP) koji opisuje snage i slabosti djetetovih sposobnosti, funkcioniranja i znanja, kao i ciljeve i odgovarajuće korake koji vode do tih ciljeva.

Cilj je individualiziranog programa je prilagoditi predmet djetetu, načine i uvjete pizvođenja programa i ciljeva prema njegovim mogućnostima, funkcioniranju, interesima i napretku. Ciljevi trebaju biti povezani s djetetovim poremećajem, jasni i mjerljivi i ne smiju biti ograničeni na stjecanje minimalnih standarda znanja. [2]

Djetetu se također može pružiti dodatna stručna pomoć. Važna je i evaluacija individualiziranog programa, koja se obično provodi na kraju polugodišta i na kraju školske godine. Vezana je za ciljeve navedene u IP-u. Procjena napretka, između ostalog, govori nam je li dijete usmjereno na odgovarajući program, kakav je njegov napredak i kako postaviti ciljeve za budućnost.

1.2. Djeca s nedostacima u pojedinim područjima učenja

Ovo je heterogena skupina djece koja zbog poremećaja središnjeg živčanog sustava imaju izražene probleme čitanja, pisanja i računanja te zastoje u razvoju pažnje, pamćenja, razmišljanja, koordinacije, komunikacije, socijalnih vještina i emocionalnog sazrijevanja. Problemi traju cijeli život i utječu na učenje i ponašanje. [3]

Poteškoće u učenju možemo podijeliti u dvije velike skupine:

- općenite,
- specifične.

Neka djeca imaju samo opće poteškoće u učenju, neka samo specifične, a mnoga djeca imaju poteškoće u učenju obje vrste. Određene poteškoće u učenju mogu biti lakše, umjerene, teže ili najteže; njihovo prepoznavanje je presudno u usmjeravanju djece na odgovarajuće obrazovne programe. Škola, zajedno s djecom i njihovim roditeljima, mora prilagoditi ili uskladiti obrazovni proces kako bi postigla jednak obrazovni standard.

Specifične poteškoće u učenju uključuju:

- poremećaji čitanja, pisanja i računanja,
- legasthenia,
- diskalkulija,
- disortografija,
- disgrafija,
- dispraksija,
- poremećaji pažnje i
- hiperaktivnost. [3]

Dijete se lako može prepoznati kao dijete s nedostacima u pojedinim područjima učenja samo kada su se poteškoće u učenju već očitovale u ranijem školovanju. Za identifikaciju djece s nedostacima u pojedinim područjima učenja relevantni su ne samo neuspjeh u učenju, već i neki drugi kriteriji.

Nedostaci u pojedinim područjima učenja očituju se na različite načine tijekom školovanja i također se mogu ispreplecati. Neuspjesi zbog nedostataka u pojedinim područjima učenja uzrokuju frustraciju, nisku razinu samopoštovanja i dovode do izbjegavanja aktivnosti koje zahtijevaju upotrebu slabih područja.

Učinkoviti opći nastavni postupci nisu prikladni; potrebni su pažljivo planirani i ciljani oblici pomoći koji koriste posebne nastavne tehnike, a njih treba kombinirati sa strategijama koje omogućuju uključivanje jakih područja.

Za većinu djece s poteškoćama u učenju podrška odraslih i vršnjaka je vrlo važna.

Ocjenjivanje djece s nedostacima u pojedinim područjima učenja još je uvijek problematična, ali na tom je području postignut izuzetan napredak. Osnova za nepristrane, objektivne, učinkovite i valjane metode provjere i ocjenjivanja su kompetencije i znanje stručnjaka. Međutim, postavlja se pitanje koju ocjenu učenik može dobiti ako su izvršene prilagodbe u ocjenjivanju znanja. Prilagođavanje može biti samo alat ili izvor znanja, ali u svakom slučaju učenik mora biti u mogućnosti steći znanje koje ne udovoljava samo minimalnim standardima. [3]

Slika 2: djeca s posebnim potrebama[6]

2. Empirijski dio

Već nekoliko godina, uz razne zadatke, pružam dodatnu stručnu pomoć učenicima s posebnim potrebama. Pratim njihov razvoj kroz četverogodišnje školovanje i željela bih vas upoznati s radom s učenicom s kojom smo imali tjedne sastanke u sklopu stručne pomoći.

U školskoj 2017/18. godini učenica Ana (ime je izmišljeno) upisala se u program predškolskog odgoja i obrazovanja u 1. godinu. Odluku o djetetu s posebnim potrebama imala je već u osnovnoj školi i oni su podnijeli zahtjev za dobivanje istog u srednjoj školi.

U odluci se dijete s posebnim potrebama klasificira kao dijete s umjerenim govorno-jezičnim poremećajima i kao dijete s nedostacima u pojedinim područjima učenja.

U mjesecu kolovozu 2017. prvi put sam pozvala Anu i njezinu majku na sastanak savjetodavne službe. Namjera mi je bila dobiti uvid u situaciju. Djevojčica je na prvom sastanku bila vrlo živahna i znatiželjna. Veoma se radovala 1. rujnu kada počinje nastava.

2.1. Povijest obrazovanja učenice

Učenica je osnovnu školu počela pohađati u školi u svom rodnom gradu. Uspješno je završila prvi razred, ali u drugom je razredu prekvalificirana zbog poteškoća u prilagođenom programu s jednakim obrazovnim standardom u Centru za sluh i govor. Problemi su nastali uglavnom s izgovaranjem riječi i fraza te sa koncentracijom i pažnjom. Djevojčica je odrasla u kućnom okruženju s ljudima koji su govorili strani jezik, što je rezultiralo njenim slabim poznavanjem slovenskog jezika. Vrlo je komunikativna, ali koristi vrlo jednostavne rečenice skromnog rječnika. Matematičko znanje je također vrlo slabo. Raspoloženje joj povremeno jako varira od euforičnog do depresivnog stanja. Njezino samopoštovanje vrlo je krhko, pa potvrdu često traži od drugih ljudi.

Iz toga proizlazi da ima pravo na 3 sata dodatne stručne pomoći tjedno. Od toga se jedan sat pruža kao savjetodavna usluga, a dva sata kao pomoć u prevladavanju nedostataka, prepreka ili poremećaja koje pruža pedagog ili psiholog. Odlučili smo da će svaki tjedan imati na raspolaganju jedan sat pedagoga i jedan sat psihologa.

Nakon uvodnog sastanka i razgovora, stručna skupina je zajedno s roditeljima odlučila kako postaviti Ani individualizirani program.

2.2. Utvrđivanje uvjeta za provedbu predloženog programa

Nastava se održava u uobičajenim školskim prostorijama. Ani se preporučuje sjedenje na nastavi na mjestu koje joj pomaže ostati usredotočenoj na rad u školio (blizu ploče, dalje od prozora i vrata). Također je važno da joj je učitelj blizu, što joj omogućava zadržavanje pažnje i primanje informacija. Učenica bi također trebala sjediti u blizini kolega iz razreda koji su joj voljni pomoći i podržati je u konkretnim zadacima i poteškoćama (pomoć u čitanju i razumijevanju uputa).

Učitelji bi trebali poticati, voditi i voditi Anu u učionici da bolje tolerira pogreške koje se javljaju kao rezultat nedostataka.

Korištenje pomagala za našu učenicu:

- kalkulator,
- rječnik na stranim jezicima,
- moderna IKT oprema,
- po potrebi fotokopije dužih bilješki.

2.3. Planiranje rada

a) Ciljevi:

- planiranje obrazovnog rada na način da se postignu osnovni ciljevi učenja i steknu osnovna znanja te vještine,
- uspješno završena 1., 2., 3. i 4. godina.

b) Prilagodbe pri provjeravanju i ocjenjivanju znanja:

- produženo vrijeme za pismeni i usmeni ispit i ocjenjivanje znanja,
- sjedenje blizu učitelja,
- razumijevanje se provjerava kontinuirano i pruža se kontinuirano tumačenje stvari,
- upute treba dati konkretno, kratko i jasno,
- tekstove treba prilagoditi u smislu jednostavnije strukture, upotrebe poznatog rječnika,
- potrebno više vremena za primanje i obradu informacija i formuliranje odgovora, i više vremena za razumijevanje, objedinjavanje i ispunjavanje novih uvjeta,
- opsežnije materijale treba podijeliti na kraće dijelove,
- istaknuti ključne riječi
- testovi bi trebali sadržavati nekoliko pitanja neobaveznog tipa,
- provjeravanje i ocjenjivanje znanja provoditi ako je potrebno i izvan odjela,
- testovi bi trebali biti raspoređeni na razuman način kako se ne bi preopteretili učenici,
- veći razmak između redaka,
- uvažavanje diskalkulije,
- istaknuti ključne riječi u uputama
- uključivanje ilustriranih primjera ili slučajeva rješavanja,
- u usmenom provjeravanju znanja ne uzimati u obzir način verbalnog izražavanja ili izricanja već ispravno iznošenje činjenica.

Ocjenjivanja smo provodili dva puta svake školske godine. Jedno na polugodištu i jedno na kraju predavanja.

2.4. Zaključci

1. godina:

Za Anu je uključivanje u srednjoškolsko obrazovanje bio veliki šok. Morala se prilagoditi novoj okolini i novom načinu rada. Jako se je trudila. Sama nije mogla prevladati sva opterećenja, zato joj je pri učenju pomagala mama. Bila je radno uspješna. U drugoj polovici 1. godine je bila previše opterećena te je stoga hospitalizirana na Pedopsihijatriji na tri tjedna. Bila je vrlo depresivna i njezino

raspoloženje je osciliralo. Nakon povratka u školu, napravili smo plan dobivanja ocjena u skladu s mogućnostima. Stanje se s vremenom poboljšalo u dobivanju ocjena koje smo produžili do kraja školske godine. Normalno je prihvaćala sve oblike pomoći i redovito je pohađala nastavu dodatne stručne pomoći kod pedagoga i psihologa. U razredu se pojavilo nekoliko problema s vršnjacima i prihvaćanjem Ane kao suučenice. Bila je drugačija i zato više puta neshvaćena. Njezini roditelji su se trudili, da Ana zadrži distancu do suučenika te je čak i u slobodno vrijeme bila ograničena na kontakte kod kuće. Međutim, s puno truda uspješno je završila 1. godinu.

2.godina:

Uspješno je započela školsku godinu. Pojavila su se depresivna razdoblja. Problemi su nastali uglavnom u socijalnim kontaktima sa školskim kolegama. Ana je reagirala vrlo agresivno. Također nije prihvatila kolege iz razreda. Izuzeli su je iz njezine sredine. Na nastavi smo provodili razne radionice za prihvaćanje neistomišljenika, igranje uloga. Na pojedinačnim smo satima Ana i ja proveli prilično vremena povezujući se sa školskim kolegama i učeći činjenice da joj ne žele ništa loše. Ana je stres doživljavala i kod kuće jer su je roditelji htjeli zaštititi od vanjskih utjecaja, pa je većinu vremena provodila kod kuće.

Počele su se javljati tendencije druženja s vršnjacima. Nakon malih koraka oslobodila se primarne okoline. Postajala je neovisnija i već je sama dolazila u školu. Složenost programa i dalje je bila vrlo visoka. Na polugodištu su neki ispitanici bili negativni. Unatoč napornom radu, stvari nisu bile najbolje. Najviše problema bilo je sa slovenskim jezikom. Njezin je rječnik bio vrlo jednostavan, a korištenje stranog jezika za komunikaciju i dalje je bio veliki problem. Profesori su nudili individualne sate pomoći.

Kod kuće je još uvijek imala pomoć u učenju. Ipak, pred kraj nastave je bila preopterećena i ponovno je hospitalizirana. Školovanje je nastavila u bolničkoj školi. Po povratku na nastavu njezino je mentalno stanje bilo znatno stabilnije. Na kraju nastave imala je još dvije negativne ocjene. Jedan popravni ispit položila je u lipnju, drugi u kolovozu.

3. godina

Uspješno je nastavila školovanje. Veliki napredak bio je taj što se već znala organizirati i napraviti plan učenja. Bila je još samostalnija. U učionici su nesuglasice još uvijek postojale, ali su bile rijetke. Počeli su se međusobno prihvaćati. Zbližila se i s nekolicinom učenika iz razreda. Ocjene su postajale sve bolje i ona je sve više i više obveza mogla obavljati sama.

Na slovenskom je bilo najteže, ali je postalo bolje. Počela je stjecati samopouzdanje i vjerovati u sebe. Veliki napredak zabilježen je u socijalnim kontaktima i postala je vrlo socijalizirana. Svaki je tjedan išla na individualnu stručnu pomoć i postigla vidljiv napredak. Počela se osjećati dobro u nastavi. Godinu je uspješno završila s određenim prilagodbama, koje su joj trebale u sve manjoj mjeri.

4. godina

Posljednju godinu škole započela je vrlo uspješno. Učila je posve sama. Koristila je individualne sate dodatne stručne pomoći pedagoga i psihologa. Kao prilagodbu koristila je produženo vrijeme, a ostalo po potrebi i to vrlo malo. Iskreno je kontaktirala sa školskom kolegicom, s kojom se družila i nakon škole. Bila je uključena u razrednu zajednicu i njezini su je kolege prihvatili kao svoju, a također su joj rado pomagali. Godinu je završila vrlo uspješno samostalnim radom. Naučila je učiti i planirati vrijeme za učenje. Bilo je prilično iscrpljujuće, ali razvila se u prekrasnu djevojku. Uspješno je pristupila strukovnoj maturi i uspješno je završila s prilagodbama poput produženog vremena pisanja i pisanja u posebnoj sobi.

3. Zaključak

Opisala sam primjer dobre prakse djeteta s posebnim potrebama u III. gimnaziji Maribor. Pratila sam Anu sve četiri godine školovanja sa svim usponima i padovima. Viđali smo se svaki tjedan na satu dodatne stručne pomoći kako bismo prevladali nedostatke, prepreke ili smetnje. To je slučaj kada je napredak tijekom školovanja bio ogroman. S obzirom na to da je djevojčica bila drugačijeg porijekla i morala se boriti s predrasudama, teškim zadacima i okolinom, učinila je sjajan posao. Prevladala je mnoge prepreke, naučila samostalno funkcionirati i uspostaviti kontakte s vanjskim svijetom i sa svojim školskim kolegama. Razvila je svoje talente i posvetila se crtanju. Nastala su nevjerojatna umjetnička djela. Postajala je samopouzdanija, a depresivna razdoblja doslovno su nestala do četvrte godine. Napredovala je iz svih predmeta, posebno iz slovenskog, što joj je bilo najteže među školskim predmetima. Primijetio sam najveći napredak u njezinom razmišljanju. Shvatila je da su i ljudi dobri i da joj žele sve najbolje. Vrijedno se pripremala i za strukovnu maturu. Prilagodbe koje je željela na strukovnoj maturi su joj bile date u obliku produženog vremena pisanja i posebnog prostora zbog bolje koncentracije i usredotočenosti na pismeni test.

Opisala sam slučaj djevojke kojoj je uspjelo nešto što nitko pri ulasku u srednju školu ne bi primijetio. Nije bilo lako, ali uspjela je ustrajno i uz pomoć drugih. Još jednom se potvrdila izreka da je sve moguće, samo moramo vjerovati.

4. Literatura

- [1] <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2003-01-2704/pravilnik-o-postopku-usmerjanja-otrok-s-posebnimi-potrebami> (8.6.2021)
- [2] <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5896> (7.6.2021)
- [3] Delo z otroki s posebnimi potrebami, učnimi težavami in posebj nadarjenimi učenci, Natalija Vovko Ornik. Tatjana Murn in drugi, Založba Forum Media, Maribor, 2014
- [4] Inkluzija in inkluzivnost, Model nudenja pomoči učiteljem pri delu z dijaki s posebnimi potrebami, ki so integrirani v redne oddelke, d. Dušan Rutar, Jelka Drobne in drugi avtorji, Center RS za poklicno izobraževanje, Ljubljana, 2010
- [5] <https://www.center-motus.si/logoped-kdo-je-in-kdaj-ga-obiskati> (15.6.2021)
- [6] <https://www.vrtec-ljutomer.si/otroci-s-posebnimi-potrebami> (15.6.2021)